

Helsinki *bilten*

**HELSINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI**
Kneza Miloša 4, Beograd;
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167;
e-mail: office@helsinki.org.rs
http://www.helsinki.org.rs

BR.161 // MART 2022.

Foto: Sputnik / AP

SRBIJA: IZMEĐU DVA SVETA

Međunarodni poredak prolazi kroz duboku transformaciju struktura svetskog političkog sistema i ukupnim međunarodnim, samim tim i regionalnim odnosima. To se reflektuje i na Balkan koji je svojevrсно poprište nadmetanja različitih aktera (SAD, EU, Rusija, Turska, Kina i dr).

Samo nekoliko meseci nakon raspada Sovjetskog Saveza, bivši savetnik za nacionalnu bezbednost Zbignjev Bžežinski upozorio je Zapad: Iako je "hladni rat završio pobedom jedne strane i porazom druge odlučujući ishod nije garantovao glatke posledice". Za obezbeđivanje mira,

naglasio je Bžežinski, bila bi potrebna "geopolitička vizija dužeg dometa", da bi se ostvario ambiciozniji cilj: "pojava istinski postimperijalne Rusije koja može da zauzme svoje pravo mesto u koncertu vodećih demokratskih nacija sveta"¹

Rusija se za svoj povratak na globalnu scenu spremala više od 20 godina. Vladimir Putin je tokom čuvenog, sad već istorijskog govora na konferenciji za bezbednost u Minhenu (2007) to i najavio, da bi kasnije postepeno počeo da ga

¹ <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/1992-09-01/cold-war-and-its-aftermath>.

ostvaruje. Istovremeno je i radio na korumpiranju zapadnih lidera, pokreta (levih i desnih), u čemu je u velikoj meri i uspeo.

Novinarka Ketrin Belton (Catherine Belton) u svojoj knjizi o putevima novca otkriva kako je KGB osvojio Rusiju, a potom Zapad. Ona tvrdi da ono što je bila "sovjetska mašinerija za prevlast nad Zapadom", programi krijumčarenja, prijateljske firme i pouzdani skrbnici, postalo model na kome se pokretao Putinov režim i njegove utjecajne operacije. Ciljevi su ostali uvek isti: potkopavanje utjecaja Zapada.² Pripremajući agresiju na Ukrajinu, Putin je verovao da će korupcijom neutralisati reakciju Zapada.

Istovremeno, ruski predsednik po čitavoj Evropi traži saveznike za novi postzapadni, desno orijentisani nacionalistički poredak i u tom smislu pokušava da izgradi savez sa evropskom ekstremnom desnicom. Polazna tačka je, da je Zapadna Evropa u zamci savremenosti i postsavremenosti i da je nju nemoguće konsolidovati zbog toga što njene političke elite ne dozvoljavaju da se to uradi. Aleksandar Dugin smatra da Rusija mora spasiti Evropu od liberalne elite koja je sada razara.

Agresija na Ukrajinu je dugo priprema s ciljem da se rekonstruiše ruska globalna uloga iz devedestih godina prošlog veka. Imperijalne ambicije Rusije postale su prioritet Putinove politike. Ukrajina u tome zauzima centralno mesto. Međutim, agresija na Ukrajinu imaće dalekosežne posledice na geopolitičke promene, uz ekonomske i finasijske posledice za koje tek treba da se nađu rešenja. Bez obzira na krajnji ishod, rat u Ukrajini će temeljno promeniti bezbednosni okvir Evrope i odnose između Istoka i Zapada. Juval Noa Harari, vodeći svetski intelektualac, tvrdi da je ono što je na kocki u Ukrajini – pravac ljudske istorije. U srcu ukrajinske krize, kako ističe, leži

2 <https://radiosarajevo.ba/metromahala teme/catherine-belton-otkriva-putinovi-ljudi-kako-je-kgb-osvojio-rusiju-a-potom-zapad/448223>.

fundamentalno pitanje o prirodi istorije i prirodi čovečanstva: da li je promena moguća?³

Svet se gotovo jednodušno svrstao protiv agresije, dok je samo manji broj zemalja stao uz Rusiju, ali uz dozu uzdržanosti, poput, na primer, Kine⁴.

Srpski političari i intelektualna elita potpuno pogrešno interpretiraju aktuelne događaje (kao i devedesetih) jer i dalje prizeljkuju propast Zapada, liberalnih demokratija, a u ocekivanju novog svetskog poretka po meri Rusije i Kine. Pozicija Srbije, koja se poziva na neutralnost, je neodrživa s obzirom na dramatičnost situacije. Sedenje na dve stolice (ili više) bilo je delimično moguće u mirnodopskim uslovima. Srbija je godinama relativno vešto balansirala, međutim, u aktuelnoj kriznoj situaciji takva pozicija postaje sve neodrživija. Odluka koju će Srbija doneti (pod pritiskom i jedne i druge strane) pokazao će koji su njeni prioriteti – odnos sa Evropskom unijom (EU) ili s Rusijom.

RUSIJA I BALKAN

Zapadni Balkan zauzima posebno mesto u ruskoj spoljnoj politici. Balkan je za nju važan region sa kojim deli jake kulturne, religijske i istorijske veze. Pored kulturnog i istorijskog afiniteta sa slovenskim narodima Balkana, Rusija u svojim optužbama na račun Zapada za destabilizaciju regiona i za kršenje međunarodnog prava posebno koristi NATO intervenciju početkom 1999. Nije slučajno što NATO intervenciju i retoriku s kojom je Zapad pravdao svoju kampanju (da spreči humanitarnu katastrofu i genocid na Kosovu), Moskva koristi za agresiju na Ukrajinu.

3 <https://outline.com/pbz4uv>.

4 Kina je bila uzdržana i prilikom glasanja o Rezoluciji Generalne skupštine UN o osudi ruske agresije na Ukrajinu, 2. marta 2022; protiv Rezolucije bile su samo Belorusija, Severna Koreja, Sirija i Eritreja.

Osnovna teza bila je da se spreči genocid u Donjecku i Lugansku, uz argumentaciju da je reč o nacističkoj i neligitimnoj vlasti u Kijevu. Korisćene su teze o “državotvornim” i “nedržavotvornim” narodima (Ukrajinci su ustvari Rusi), kao što je i Beograd osamdesetih tvrdio da je samo srpski narod državotvorni, dok su svi ostali nedržavotvorni.

Nakon raspada SSSR Rusiji je bila potrebna čitava decenija da bi oživela svoj uticaj na Balkanu. Ona je brzo i bez mnogo napora i gotovo bez bilo kakvih finansijskih instrumenata zauzela strateški vakuum koga je iza sebe ostavila međunarodna zapadna zajednica (EU i SAD), već 2006, odnosno 2008. Rusija je u međuvremenu počela da koristi veoma sofisticiranu “meku moć”, s time što je jedna od prvih medijskih kampanja bila protiv NATO. Nikad nije oprostila intervenciju NATO, koja nije imala mandat Saveta bezbednosti UN. Rusija je čvrsto stala uz Srbiju i nametnula se kao njen zaštitnik u Savetu bezbednosti i zaštitnik njenog suvereniteta i teritorijalnog integriteta. Ta kampanja je samo dobijala na intenzitetu, snimljen je zajednički film “Granica”, na temu NATO intervencije, u kojem su Albanci prikazani isključivo kao teroristi, a Srbi i Rusi kao tolerantni borci, koji u svojim redovima imaju vojnike različitog etničkog porekla.

Za Moskvu je istorijska popularnost na Balkanu protivteža Zapadu, jer se percipira kao svetska sila s ambicijom da posreduje u rešavanju balkanske krize. Rusija, poput Srbije, smatra granice na Balkanu privremenim. Ruski filozof Aleksandar Dugin, jedan od najbližijih Putinovih savetnika, zagovornik je pravoslavnog saveza. On smatra da bi “novi geopolitički poredak” na Balkanu trebalo da se zasniva na stimulisanoj svih integracionističkih procesa na osovni sever-jug. To znači, kako ističe, da bi trebalo maksimalno podržati jačanje veza Beograd-Atina-Sofija i Sofija-Atina. Čitav prostor Balkana predstavlja složen konfiguracijski projekat opšteslovenske južne federacije koju čine Srbija, Bugarska,

Makedonija, Crna Gora i Srpska Bosna. U toj tvorini Srbi, istice Dugin, predstavljaju evroazijski impuls, pojavljuju se kao nosioci *heartlanda*. U takvom poretku Makedoniji bi se dodelio poseban status da bi se uklonio kamen spoticanja između sve tri balkanske pravoslavne države.⁵

Ruski interes je da se na Balkanu zadrži status quo sa osnovnim ciljem da se spreče ili uspore evroatlantske integracije zemalja Zapadnog Balkana. Poseban interes Rusije jeste destabilizacija Crne Gore, članice NATO, kao i Bosne i Hercegovine koje predstavljaju posebno ranjive države. Iako integracija Zapadnog Balkana ne predstavlja nikakvu pretnju Rusiji, svakako joj pruža mogućnost da pokaže neefikasnost zapadne zajednice, posebno EU.

Rusija bez sumnje želi da i na Balkanu demonstrira svoj prekogranični uticaj. U tome ima uspeha, jer preko Srbije i Republike Srpske (RS) održava status quo, odnosno nekonsolidovani Balkan koji na taj način ostaje na periferiji Evrope. Mnogi analitičari smatraju da Rusija može relativno lako proizvesti kaos na Balkanu. Moguće je da će joj Balkan poslužiti isključivo kao mogućnost kompenzacije za njene aspiracije oko Ukrajine. Dodatno, prema saznanjima istraživačkih novinara i ambasada političkog Zapada, obveštajne aktivnosti Ruske Federacije na Zapadnom Balkanu su dostigle svoj vrhunac tokom poslednjih nekoliko sedmica, naročito od početka agresije na Ukrajinu. Poseban pritisak je vidljiv u Crnoj Gori i u Bosni Hercegovini. U Crnoj Gori pritisak se vrši preko prosrpskih političkih stranaka, prevenstveno na Demokratski front (DF), i na vršioca dužnosti predsednika parlamenta Crne Gore, koji je pod nedemokratskim

5 Dugin istomišljenike ima i u Srbiji. Viši savetnik u Ministarstvu spoljnih poslova Srbije Vladimir Kršljanin piše da je obaveza (nas) pravoslavnih Slovena “da napišemo i da ostvarujemo program ujedinjenja svih pravoslavnih Slovena – državnog, ekonomskog, kulturnog, a takođe da usavršavamo naš državni, ekonomski i kulturni poredak...” Politika 6-7. januar 2022.

i nelegitimnim pritiskom da se raspišu i prevremeni predsednički izbori. Ovi izbori predstavljali bi i konačni obračun sa Milom Đukanovićem, i njegovom strankom, dugogodišnjim kreatorima državne politike Crne Gore, koji su suštinski zaslužni za ulazak Crne Gore u NATO.

Sa druge strane, u BiH, pritisak se vrši preko Milorada Dodika, koji, prema izvorima dostupnim Helsinškom odboru, predstavlja otvorenu pretnju u ovom trenutku, i koji je i sam pod velikim pritiskom Ruske Federacije. Beograd, i predsednik Vučić imaju sve veće probleme u "efektivnoj kontroli" Dodika, i postavlja se pitanje njegove lojalnosti Beogradu.

Prodor Rusije na Balkan znači i neuspeh Zapada da privede kraju "nedovršeni posao", uprkos činjenici da su uloženi ogromni naponi i ogromna sredstva. Politika proširenja EU pokazala se neefikasnom, što članstvo balkanskih zemalja čini neizvesnim. Lokalni lideri su se okrenuli drugim akterima, koji su stizali na Balkan s ponudama koje su balkanskim elitima otvarale nove mogućnosti za korupciju. EU je posebno pokazala nezainteresovanost prema Severnoj Makedoniji, Albaniji i Bosni i Hercegovini. Preferirala je stabilokratiju, a ne reforme i demokratizaciju. U dijalogu Priština-Beograd, Evropska komisija je pristala na promenu formata dijaloga i gotovo dopustila podelu Kosova koju je spečila Nemačka, odnosno Angela Merkel.

Moskva je u regionu operisla sa malim sredstvima (pre svega kroz lukrativne investicije u oblasti energetike u Srbiji), vešto koristeći lokalne lidere željne prestiža i međunarodnog ugleda. Moskva nastoji da ostvari energetska i ekonomsko prisustvo, ali i vojno, prodajom zastarele vojne opreme. Međutim, najuspešnija je bila, kako tvrdi Centar za evroatlantske studije (CEAS), u opširnoj studiji, objavljenoj 2016, "Širom zatvorenih očiju: Jačanje ruske meke moći u Srbiji", gde su opisani prisustvo i oblici delovanja ruskih izvora meke moći na ovom području. U okviru

studije objavljen je i spisak od 109 proruskih medija i organizacija koje deluju na ovim prostorima. Među njima je osam internet portala, 16 prokremaljskih medija i šest čisto ruskih medija.⁶ Sputnik, sveprisutno rusko propagandno sredstvo, ima centar u Beogradu.

Sve zemlje Zapadnog Balkan i dalje su određene za pristupanje EU, uključujući i Srbiju, barem deklarativno.

U kontekstu aktuelne ukrajinske krize brojni analitičari, kako u regionu, tako i u svetu, ocenjuju da će Moskva, ne bi li oslabila uticaj EU i NATO, iskoristiti sve slabe tačke EU, prvenstveno na Zapadnom Balkanu. Crna Gora i Bosna i Hercegovina su svakako prve na listi. Blokada crnogorskih saobraćajnica u režiji Demokratskog fronta protiv formiranja maninske vlade, sigurno nisu slučajnost. Tokom prekida saobraćaja na ulici su se mogli videti zastave Rusije i tzv. Donjecke Narodne Republike. Indikativno je da je šef ruske diplomatije Sergej Lavrov našao vremena da u opštem haosu razgovara sa Miloradom Dodikom, navodno u vezi sa dogovorom iz decembra prošle, 2021 godine. U saopštenju ruske ambasade u Sarajevu navedeno je da je došlo do razmene stavova o sprovođenju tog sporazuma.⁷

RUSIJA I SRBIJA

Srpska politička elita se uvek oslanjala na Rusiju, pa je očekivala od nje da je podrži u ratnim poduhvatima devedesetih godina. Međutim, kolaps Sovjetskog Saveza, kao i podrška Slobodana Miloševića pučistima protiv Mihaila Gorbačeva, učinila je rusku podršku beznačajnom. Rusija je uglavnom podržavala politiku Kontakt grupe sve do povlačenja Borisa Jeljcina sa vlasti. Situacija se

6 <https://www.ceas-serbia.org/sr/publikacije/studija-sirom-zatvorenih-ociju>.

7 <https://www.politika.rs/sr/clanak/500778/Dodik-i-Lavrov-razgovarali-o-Dejtonskom-sporazumu>.

promenila dolaskom Vladimira Putina, odnosno njegovim zaokretom u odnosu na Zapad. On je definisao novu rusku strategiju vraćanja na poziciju velesile, što podrazmeva da rusko prisustvo na Balkanu postaje sve značajnije. Na minhenskoj Konferenciji o bezbednosti (2007) Putin je najavio svoju strategiju koja se uglavnom oslanjala na energitsku moć Rusije, što je bilo od presudnog značaja kad je reč o balkanskim zemljama, s obzirom na njihovu zavisnost od ruskih energenata.

Promenom međunarodnog političkog konteksta i sve većih ambicija da postane uticajan akter, Rusija je počela da razvija instrumente javne diplomatije s ciljem da paralelno jača i dejstvo meke sile.

Srbija je posle 2012, ozbiljno unapredila odnose s Rusijom i Kinom na raznim poljima, od vojno-tehničke saradnje, preko energetske sfere (Turski ili Balkanski tok), do privlačenja velikih investicija (Železara Smederevo, Bor, Čukaru Peki). Ojačana je i, u prethodnom periodu devastirana vojska. Ona je dobila nezanimljiv broj aviona, helikoptera i PVO sistema iz uvoza, a obnovljena je i domaća vojna industrija, koja je sada redovno snabdeva.

Posebno je intrigantna uloga ruskog humanitarnog centra koji više godina postoji u Nišu, a o kome nema puno informacija u javnosti. Svojevremeno, kad je osnivan, nagađalo se da predstavlja zametak ruske bezbednosno-obaveštajne baze, kao protivteža američkoj vojnoj bazi Bondstil na Kosovu.⁸

Domaći zvaničnici tvrde da je Regionalni humanitarni centar isključivo humanitarnog karaktera, za pružanje pomoći u slučaju elementarnih i drugih nepogoda i da ni na koji način ne ugrožava druge mehanizme.⁹ Regionalni centar u

8 Vašingtonski Centar za strateške i međunarodne studije je tada ocenio da "Moskva ima ambiciju da tu stvori vojnu bazu".

9 Takav je, na primer, evropski Mehanizam civilne zaštite kome će se Srbija priključiti tokom pristupnog procesa Evropskoj uniji.

Nišu obavio je uspešnu misiju pružanja pomoći i spasavanja stanovništva prilikom poplave koja je u proleće 2014, zadesila Obrenovac.

Rusija je značajno uticala i na promenu narativa o dešavanjima 1999, koja se više ne nazivaju amorfnom "intervencijom", već NATO agresijom. Do slične promene došlo je i u odnosu prema nedavnoj prošlosti, Haškom tribunalu, osuđenima za ratne zločine (sada nacionalnim herojima). Razvija se teza o "okruženosti" koja implicira animozitet prema Srbiji, Beograd se ne izvinjava za "izmišljene zločine", te da je Zapad protiv Srbije zato što su Srbi mali Rusi i da zbog toga sprečava stvaranje velike Srbije.

Važnu ulogu u kreiranju novog identiteta ima i Rusija čije je prisustvo na kulturnoj i političkoj sceni sve izrazitije i sve uticajnije. Rusija pothranjuje srpsku frustraciju i tezu da je Jugoslavija bila srpska zabluda. Isto tako i tezu o veštački stvorenim nacijama, poput, na primer, Makedonaca, Bošnjaka, Crnogoraca. Istovremeno, uticajni prorусki konzervativni blok osnažuje rusku komponentu u srpskom identitetu, odnosno doprinosi "rusizaciji srpske nacije", sa tezom o superiornosti pravoslavne civilizacije, vizantijskog nasleđa, slovenstva, uzajamnom istorijskom pomoći.

Pravoslavlje se i kod Srba i kod Rusa, kako ističe Srđan Barišić,¹⁰ čvrsto vezalo za stvaranje države i u oba slučaja tokom brojnih i snažnih kriza države ono je igralo snažnu integrativnu ulogu u očuvanju nacionalnog identiteta. U oba slučaja, period ateizacije društvenog sistema marginalizovao je i minimalizovao javni značaj religioznosti, a raspadom federacije, početkom poslednje decenije XX veka, nastupio je proces revitalizacije religije.

I Rusija i Srbija su iskusile neuspele transformacije, iscrpljujuće identitetsko lutanje, kako u međunarodnim, tako i u unutrašnjim državnim

10 Srđan Barišić, Uloga srpske i ruske pravoslavna crkva u profilisanju državne politike, Potka srpskog identiteta, Helsinški odbor, 2016.

i društvenim okvirima. Rusija to kompenzira obnovljenim imperijalnim ambicijama i revanšizmom za ponižavajući tretman posle hladnog rata. U tom cilju ne bira sredstva, s tim što sada veoma uspešno koristi mehanizam meke moći, posebno u Srbiji. Balkanska ekspanzija Rusije odigrava se u trenutku kad su zemlje u regionu nekonsolidovane, ranjive, nedovršениh identiteta i stoga podležu uticaju i pritiscima.

Moskva i Beograd su nedavno potpisali sporazum o zajedničkom suprotstavljanju onome što su nazvali "obojenim revolucijama" – masovnim narodnim pobunama protiv autoritarnih vlasti, koje Rusija i Srbija smatraju inspirisanim i pomognutim sa Zapada. U maju 2021, ruski opozicionari su, u nemogućnosti da ih održe u Moskvi, u Beogradu održali seminar za kandidate za odbornike. Ministar policije Aleksandar Vulin je odmah nakon toga otputovao u Moskvu i predao transkripte sa tog seminara Nikolaju Patruševu.¹¹

Otkako je počela ukrajinska kriza navodi se mogućnost da bi Rusija mogla razmestiti taktički raketni sistem Iskander-M u Srbiji " – u dubinama borbenih formacija NATO, koncentrisanih na jugoistočnom krilu Evrope. Ovaj raketni sistem deklarisanog dometa do 500 kilometara, ako bude raspoređen u Srbiji, sposoban je da drži na oku impresivne teritorije, 'dopirući' do zemalja tzv. Višegradske četvorke i evropske teritorije Turske (ako budu raspoređeni u južnoj Srbiji)".¹² I američka vojna baza na Kosovu, navodi se, automatski bi bila u tom dometu.

Za raspoređivanje ovih raketnih sistema na teritoriji Srbije potrebna je načelna saglasnost Beograda, o čemu do sada nije bilo informacija. Ruski portal koji je objavio ovu vest smatra da je

moguće da srpske vlasti shvate potrebu za još jačim zbližavanjem sa Rusijom. Jer, Moskva je već dokazala svoju sposobnost da brzo reaguje na krizne situacije u savezničkim državama, brzim razmeštanjem snaga OUKB (Organizacija ugovora o kolektivnoj bezbednosti) u Kazahstanu.¹³

Ministarstvo odbrane Srbije reagovalo je na ove napise saopštenjem, da "Srbija ne poseduje raketni sistem Iskander-M, nije razmatrala, niti razmatra razmeštanje takvog sistema na svojoj teritoriji".¹⁴

"RUSKI SVET" I "SRPSKI SVET"

Važna identifikacija (i inspiracija) sa Rusijom kad je reč o Srbiji je i projekat "srpski svet" koji je po ideji, identičan "ruskom svetu." "Ruski svet" je kao koncept nastao na prelazu iz XX u XXI vek, kad počinje da se govori o Rusima kao podeljenoj naciji. Nakon 2007. godine, kad je osnovan fond "Ruski svet" radi "popularizacije ruskog jezika, koji predstavlja nacionalno dobro Rusije i važan element ruske i svetske kulture, kao i zbog podrške programu za učenje ruskog jezika u inostranstvu", koncept je dobio drugačiji status. Osnivači fonda su bili Ministarstvo spoljnih poslova i Ministarstvo prosvete i nauke. Fond je od samog početka bio aktivan sa ruskom dijasporom. Ruska pravoslavna crkva se takođe uključila u borbu oko interpretacije "ruskog sveta". Patrijarh Kiril je na trećoj skupštini "Ruskog sveta" (novembar 2009) između ostalog rekao da "Rusija, Ukrajina, Belorusija čine Svetu Rusiju". Iredentistički diskurs je prvi put na zvaničnom nivou upotrebio predsednik Putin 18. marta 2014, u govoru o pripajanju Krima: "Ruski narod

11 <https://rs.n1info.com/vesti/ruski-opozicionar-o-transkriptima-smesno-je-sto-je-vulin-tek-sada-reagovao/>.

12 <https://www.danas.rs/svet/rusija-preti-rasporedjivanjem-raketnog-sistema-iskander-m-u-srbiji/>.

13 <https://rs-lat.sputniknews.com/20220210/saveznicka-odlucnost-2022-moc-iskandera-u-30-sekundi-video-1134226772.html>.

14 <https://www.vesti.rs/NATO/Ministarstvo-odbrane-Srbijane-poseduje-niti-razmatra-razmestanje-sistema-Iskander-M-3.html>.

je postao jedan od najvećih, ako ne i najveći podeljeni narod na svetu”.¹⁵

Srbija, kao ni Rusija raspad SSSR, nije prihvatila poraz u ratovima devedesetih i gubitak teritorija na koje još uvek pretenduje. Nije prihvatila ni zapadni poredak, odnosno okvir koji je uspostavljen nakon 2000. godine – bezbednosni okvir NATO (partnerstvo i članstvo) i EU članstvo. Kako su se međunarodne okolnosti nakon devedesetih značajno menjale, srpske elite takoreći nesmetano sistematski i sveobuhvatno pripremaju teren za integraciju srpskog naroda drugim sredstvima. Penetracija Rusije na Balkan ohrabrila je srpske aspiracije prema regionu. Aktuelna vlast je do kraja ogolila tu politiku koja je ohrabrena veoma fluidnim međunarodnim kontekstom išla na grublje poteze, direktniju retoriku i bezobzirnije ponašanje kako na unutrašnjem, tako i na regionalnom i međunarodnom planu.

“SRPSKI SVET”

“Srpski svet” se kao termin pojavio 2013. Geopolitički limbo u kome se region nalazio bio je idealan za Rusiju koja je ohrabivala srpske aspiracije. Iako se, kako primećuju neki komentatori¹⁶ Srbija ovih dana malo utišala sa “srpskim svetom”, koncept je razrađen i funkcioniše.

Svoju politiku prema “srpskim zemljama” Beograd je naime, definisao i u okviru dokumenata koji su zvanični dokumenti Vlade. Prvi među njima, koga je usvojila skupština Srbije je Strategija očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijaspore i matične države i Srba u region (2011).¹⁷

15 Aleksej Miler “Konceptija “Ruskog sveta” u Milan Subotić “Druga Rusija”, Biblioteka XX vek, 2015

16 Zoran Panović, Nedeljnik, 10. mart 2022.

17 http://dijaspora.gov.rs/wp-content/uploads/2012/12/strategija_mvd2011.pdf

Strategija ima za cilj “očuvanje i jačanje odnosa matične države i dijaspore, kao i matične države i Srba u regionu.”¹⁸

Strategija Bosnu i Hercegovinu kao i Crnu Goru stavlja u središte spoljne i regionalne politike. Ona je u regionu percipirana kao Memorandum II. Nakon njenog obelodanjivanja usledile su burne reakcije u svim susednim zemljama. Strategija je de facto realizacija dela Memoranduma o sprečavanju ugroženosti Srba van Srbije. Ovo je operativan dokument sa preciznim uputama za aktivnosti. Reč je o akcionom planu delovanja velikosrpskog nacionalizma u novim uslovima. Kako “mirno i demokratski” ostvariti ujedinjeno srpstvo, a protiv jedinstva i integriteta država u kojima žive. Glavnu ulogu u sprovođenju pomenute strategije ima Srpska pravoslavna crkva (SPC), kao i u Rusiji. Tokom XX veka, kako se navodi u Strategiji, SPC je praktično, bila jedina integrativna ustanova i most između matične države i dijaspore. Crkva je čuvala, osim vere, nacionalnu kulturu i jezik Republike Srbije.

U praksi akcioni plan se svodi na: relativizaciju i negiranje ratnih zločina i genocida počinjenih

18 Pravni okvir relevantan za očuvanje i jačanje odnosa matične države sa dijasporom i Srbima u regionu čine i mnogi drugi akti. kao na primer: Ustav Republike Srbije, kojim je u članu 13. utvrđeno da Republika Srbija štiti prava i interese svojih državljana u inostranstvu i razvija i unapređuje odnose Srba koji žive u inostranstvu sa matičnom državom; – Zakon o dijaspori i Srbima u regionu (“Službeni glasnik RS”, broj 88/09) – prvi sistemski zakon o odnosima između matične države i dijaspore, kao i matične države i Srba u regionu, i kao takav predstavlja normativnu bazu za vođenje dugoročne politike prema rasejanju. Zakonom se jasno demonstrira volja da se na mnogo ozbiljniji, odgovorniji i racionalniji način vodi politika prema dijaspori i Srbima u regionu, kao i: Deklaracija o proglašenju odnosa između otadžbine i rasejanja odnosom od najvećeg državnog i nacionalnog interesa (“Službeni glasnik RS”, broj 86/06); Strategija za upravljanje migracijama (“Službeni glasnik RS”, broj 59/09); Nacionalna strategija za mlade (“Službeni glasnik RS”, broj 55/08); Strategija nacionalne bezbednosti (“Službeni glasnik RS”, broj 59/09).

od strane vojske i policije RS i Srbije, destabilizaciju vlada i vlasti u susjednim državama jačanjem svesti o njihovoj neefikasnosti; insistiranje na konstitutivnosti Srba u Crnoj Gori, Kosovu i Hrvatskoj; podržavanje separatističke politike u Republici Srpskoj itd.

U međuvremenu je usvojena i Strategija za bezbednost (2020)¹⁹ u kojoj se ističe da je najvažniji spoljnopolitički prioritet Srbije očuvanje Republike Srpske, zatim Povelja o srpskom kulturnom prostoru (2019)²⁰ koju su potpisali ministri obrazovanja Republike Srbije i Republike Srpske. Povelja o srpskom kulturnom prostoru slična je onoj ruskoj iz 2007, kada je osnovan državni fond Ruski svet. Povelja o srpskom kulturnom prostoru ističe da je strateško polazište srpske kulturne politike zasnovano na uverenju da je, pre svih širih integracija, prvi i nezaobilazni korak jačanje kohezije unutar srpskog kulturnog prostora. To je samo korak do proklamovanja ujedinjenja svih Srba, kao što je to bio slučaj devedesetih. Ističe se da kulturna politika Srba van matične zemlje nema potrebe da se usaglašava sa kulturnom politikom tih zemalja, nego samo sa politikom matice, odnosno, kako piše u Povelji, Srbi bi na celom svom kulturnom prostoru trebalo da vode “uzajamno saglasnu kulturno-prosvetnu politiku”²¹

U Povelji se poseban značaj daje stavu da jedan narod najčvršće povezuju “sećanja na kolektivna stradanja” i sugeriše se zaključak da se ta stradanja ne bi ni desila da je ceo narod bio u svojoj državi i da će ona prestati samo ako se srpski narod na taj način konačno skući.²²

19 https://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj_dokumenta/strategije/2021/Prilog1-StrategijaNacionalneBezbednostiRS-SRP.pdf

20 <https://www.kultura.gov.rs/vest/788/-povelja-o-srpskom-kulturnom-prostoru.php>

21 <https://pescanik.net/samo-kulturno/>

22 Isto.

Projekat “srpski svet” ima podršku svih elita, uključujući i znatni deo civilnog sektora. To se posebno videlo u odnosu prema Kosovu, kad je tokom tzv. unutrašnjeg dijaloga većina zauzela stav da Kosovo treba da ostane zamrznuti konflikt u očekivanju pogodnog trenutka za njegovu podelu.

Aktuelna vlast radi na projektu na svim frontovima. Međutim, treba istaći da nije reč o ličnom projektu Vučića ili Dodika, već o državnom, koga svaka nova vlast implementira shodno datim okolnostima. Članovi Vlade otvoreno zagovaraju “ujedinjenje”, a najagilniji zagovornik je Aleksandar Vulin, minister policije (prethodno odbrane). On ističe (više puta je to ponovio) da je “zadatak njegove generacije političara” nastavak borbe za “ujedinjenje svih Srba u jedinstvenu državnu i političku zajednicu”, koja mora biti sprovedena mirnim putem.²³ To između ostalog brani i tezom da “narod koji je upoznao ponovljeni genocid u svakoj generaciji i uvek od istih počinitelaca nema pravo da ostavi svojoj deci priliku da i ona dožive istrebljenje svojih sunarodnika u delovima nacije gde ih ne štiti država. Zahvaljujući Vučiću Srbi su postali jedinstven politički narod i proces ujedinjenja je počeo, a to se više neće moći zaustaviti”²⁴

UKRAJINSKA KRIZA I SRBIJA

Ukrajinska kriza je obesmisllila politiku neutralnosti Srbije i njenu opredeljenost za navodno održavanje ravnoteže između Istoka i Zapada. Srpski mediji, posebno oni koji se smatraju bliskim vlastima i pod njihovom kontrolom, unisono brane Rusiju i njen pohod na Ukrajinu, kao i veći deo javnosti. U tabloidu *Informer* izašao je i naslov

23 <https://www.danas.rs/vesti/politika/vulin-zadatak-moje-generacije-je-nastavak-borbe-za-ujedinjenje-srba-koje-se-sprovodi-mirnim-putem/>

24 <https://www.danas.rs/vesti/politika/vulin-stvaranje-srpskog-sveta-resava-nase-nacionalno-pitanje-proces-ujedinjena-je-poceo/>

“Ukrajina napala Rusiju”. Ne postoji razlika između običnih građana, akademskih elita, profesora univerziteta, ili Aleksandra Vučića i njegovih političkih partnera. Najveći broj anketiranih građana Srbije, 83 odsto, smatra da je Rusija prijatelj Srbije. U prijateljstvo sa Rusijom, pokazalo je istraživanje, najviše veruju mladi do 30 godina i stariji od 60.²⁵

Čim je počela kriza Vučić je najavio da će pritisci na Srbiju biti mnogo veći nego ikada, sa zahtevom da uvede sankcije Rusiji. Već je, kako kaže, imao takve pozive i “vruće linije”, poručivši da će Srbija “izdržati sve pritiske”. On je ocenio da događaji vezani uz ukrajinsku krizu ruše kompletnu sigurnosnu arhitekturu sveta, a da Srbiju dovode u situaciju u kojoj postoje brojni izazovi političke, bezbednosne i ekonomske prirode.²⁶

Predsednik Aleksandar Vučić se našao u situaciji u kojoj je gotovo nemoguće balansirati, pokušavajući da svoje oklevanje objasni većinskim stavom javnosti: “Kako mislite da tako jednostavno preko noći uvedemo sankcije Ruskoj Federaciji, koja jedina nama nije uvela sankcije devedesetih, koja nije uvela sankcije Republici Srpskoj”, dodajući da Rusija brani interese Srbije pred Svetom bezbednosti.²⁷

Srbija je bila jedina evropska zemlja, uz Belorusiju, koja nije osudila rusku agresiju na Ukrajinu. Predsednik Vučić se ustezao da se odmah izjasni i tek nakon što je održao sednicu Saveta za nacionalnu bezbednost (što je bila svojevrsna kupovina vremena) i uz značajan pritisak ukupnog političkog Zapada saopštio je zvanični stav Srbije o Ukrajini: “U skladu sa svojom politikom i poštovanjem međunarodnog prava Srbija pruža

podršku integritetu i poštovanju granica Ukrajine. Bez obzira na provokacije, ostajemo dosledni da se zalažemo da se poštovanjem načela sačuva mir u regionu. Naša politika mora da bude pažljivija i popustljivija. Mi ćemo se prilikom razmatranja potrebe da se donesu sankcije voditi svojim nacionalnim interesima. To uključuje i Rusku Federaciju. Smatramo da nam nije vitalan interes da uvedemo sankcije”.²⁸

Vučić je takođe poručio da je Srbija mala zemlja i da ne želi da sebi ukine mogućnost da prekine prijateljstvo sa nekima, jer Srbija ne odlučuje o Ukrajini, te rekao, da bi i on mogao da pozove ambasadora Ukrajine koji bi na svog predsednika apelovao da jasno osudi strašnu agresiju koju su na Srbiju izvršile sile poput SAD i Velike Britanije.²⁹ Predsednik Srbije Aleksandar Vučić priznao je da su veliki pritisci na Srbiju da uvede sankcije Rusiji i da je imao sastanke sa predstavnicima više zemlja, ali i istakao da “ćemo se držati koliko god budemo mogli” i da “jednu zemlju imamo”.³⁰

Važan ustupak pod pritiscima Brisela i Vašingtona učinjen je tek sedmog dana nakon ruskog napada na Ukrajinu: prilikom glasanja na vanrednoj sednici Generalne skupštine UN, o Rezoluciji kojom se osuđuje agresija Rusije, Srbija se pridružila velikoj većini od 140 zemalja i bila “za”: “Nismo to smeli zbog istorije da prećutimo. S naše strane je veoma važno da osudimo pokušaje rušenja teritorijalnog integriteta bilo koje članice UN”, rekao je Vučić, obraćajući se javnosti Srbije. Dodao je, međutim, da se “u tekstu ne spominju nikakve sankcije”.³¹

25 <https://www.slobodnaevropa.org/a/vucic-srbija-ukrajina-rusija/31723284.html>.

26 <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/vucic-pozicija-srbije-nije-laka-bit-ce-pod-velikom-pritiskom-da-uvode-sankcije-rusiji-vec-sam-imao-pozive-i-vruce-linije-fo-to-20220222>.

27 <https://www.slobodnaevropa.org/a/vucic-srbija-ukrajina-rusija/31723284.html>.

28 <https://www.telegraf.rs/vesti/politika/3463351-rat-u-ukrajini-kriza-bombardovanje-aleksandar-vucic-predsednik-srbije-vladimir-putin>.

29 <https://rs.n1info.com/vesti/vucic-zbog-ukrajinske-krize-i-srbija-u-problemu-poruka-za-ambasadora/>

30 <https://informer.rs/vesti/politika/681651/pritisci-srbiju-aleksandar-vucic-ukrajina-rusija-sankcije>.

31 Politika, 3. mart 2022.

Predsednik Vučić je, povodom aktuelne situacije u Ukrajini i moguće energetske krize, rekao da postoje alternative za uvoz energenata, ali je veliki hendikep što Srbija nema more. On je izjavio da će i Srbija imati problem, ako ruski gas u Evropi bude 2000 dolara za 1000 kubnih metara, ali da će svakako naša zemlja proći bolje od drugih, kao i da se nada povoljnijim cenama u dogovoru sa Rusijom.³²

Što se tiče energetske bezbednosti, SAD traže od Srbije da razmotri alternative ruskom gasu, uključujući obnovljive izvore energije i tečni prirodni gas. Pitanje zavisnosti od ruskih energenata nije problem samo za Zapadni Balkan, to je problem za veliki deo Evrope. Gabriel Ekobar tvrdi da su blizu oslobađanja nekih zemalja od potpune zavisnosti od ruskog gasa.³³

Vučić je više puta ponovio da je politika Srbije vojna neutralnost, da smo na evropskom putu, da nastavljamo saradnju sa Rusijom i Kinom, te da nećemo odustati od tradicionalnih prijatelja, jer, "to je trajna politike Srbije i ona mora da ostane takva"³⁴

Vučić se kritički osvrnuo na pozivanje zapadnih zemalja na međunarodno parvo: "Sada su Zapadu puna usta poštovanja međunarodnog prava, a kada ih pitate za Kosovo, oni kažu, kao, sprečavali su genocid, a kada pitate koji genocid, kažu sprečavali su humanitarnu katastrofu, jer su ljudi bežali sa Kosova. Kakva humanitarna katastrofa, kada je Kosovo mesec dana posle Kumanovskog sporazuma imalo više stanovnika nego pre"³⁵

32 <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/4713496/vucic-gas-cena-kriza.html>.

33 <https://www.politika.rs/sr/clanak/499884/Amerika-trazi-da-Srbija-nade-zamenu-za-ruski-gas>.

34 <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/4713496/vucic-gas-cena-kriza.html>.

35 "Sada su Zapadu puna usta poštovanja međunarodnog prava, a kada ih pitate za Kosovo, oni kažu kao sprečavali su genocid, a kada pitate koji genocid, kažu sprečavali su humanitarnu katastrofu, jer su ljudi bežali sa Kosova. Kakva humanitarna katastrofa, kada je Kosovo mesec

Vučić je dobio podršku svih najbližih političkih partnera. Predsednik Socijalističke partije Srbije Ivica Dačić ocenio je da se Srbija ne sme pridružiti raznim osudama i sankcijama Rusiji, jer zemlje koje traže to od Srbije nisu pomogle 1999. godine, kad je Srbija bila bombardovana. On dalje objašnjava: "Je l' smo mi energetska sila, pa da sve zavisi od toga kako ćemo mi da se izjasnimo? Moramo da gledamo svoje interese. Dosta smo mi ginuli za druge. Sačuvajmo odnose sa EU i sa Rusijom i Kinom, jer nas niko neće braniti ako oni (Rusija i Kina) prestanu da nas brane"³⁶

Predsednik Vučić, čak i ako bi se pridružio stavovima Zapada, nema veliki manevarski prostor zbog pritiska Rusije. Ali i većinskog raspoloženja u Srbiji, kao i srpske desnice koja podržava Rusiju i osporava Ukrajinu kao državu i kao naciju. Osim toga, Vučić se nalazi pred izborima (3. april) i sve češće govori da se neće ponovo kandidovati za predsednika.³⁷ Očigledno, njegov kukavičluk i nesposobnost da proceni trenutak, čine ga zaorbljenikom fikcije koja Srbiju istorijski odvlači od Zapada.

Nastupom ambasadora Srbije u Ujedinjenim nacijama prilikom glasanja o osudi ruske agresije na Ukrajinu i potonjim obraćanjem domaćoj javnosti, očigledno je da je Vučić podlegao zapadnom pritisku, pre nego što je to uradio zbog iskrenog uverenja. Ono je, po svemu sudeći, tamo gde ga je smestio spoljopolitički komentator Boško Jakšić, "neutralnost, ali na ruskoj strani"³⁸

Uticajni deo srpske elite nastavlja sa davanjem podrške Rusiji. Šezdeset srpskih intelektualaca potpisalo je apel protiv odluke zvanične Srbije da podrži rezoluciju Generalne skupštine UN

.....
dana posle Kumanovskog sporazuma imalo više stanovnika nego pre".

36 <https://www.021.rs/story/Info/Region-i-svet/298720/Politici-iz-Srbije-o-agresiji-na-Ukrajinu-1999.html>.

37 Ipak, 5. marta je objavljeno da će biti predsednički kandidat vladajuće Srpske napredne stranke.

38 TV N1, 3. mart 2022.

kojom se osuđuje intervencija Rusije u Ukrajini. Oni smatraju da su se tim činom vlasti Srbije svrstale na stranu NATO zemalja što je, po njima, u suprotnosti sa interesima srpskog naroda.³⁹ Jedanest srpskih profesora prava izašlo je sa proglasom “Zašto je Rusija u pravu”. Oni su u svojoj analizi o tome, štiti li međunarodno pravo suverenitet i teritorijalni integritet država po cenu masovnog terora nad delovima njihovog stanovništva, zauzeli stav da je u slučaju Ukrajine međunarodno pravo na strani Rusije.⁴⁰

Predsednički kandidat Zdravko Ponoš napisao je na tviteru da je “vojno rešavanje ukrajinske krize neprihvatljivo zbog patnji civilnog stanovništva i zato što predstavlja narušavanja teritorijalnog integriteta države članice UN”.⁴¹

Koalicija “Moramo”, koju čine Ne davimo Beograd, Akcija Nebojše Zelenovića, te Ekološki ustanak, izrazila je solidarnost sa građanima Ukrajine.⁴² Stranka slobode i pravde saopštila je da “građani Srbije bolje od svih drugih u Evropi znaju sav užas i besmisao rata”, zbog čega pozivaju na mir, obustavljanje vojnih sukoba u Ukrajini i povratak dijalogu “kao jedinom načinu za trajno rešavanje međunarodnih sporova”.⁴³

U jeku krize uoči agresije na Ukrajinu, vladini mediji najavili su dolazak u Beograd Nikolaja Patruševa, sekretara Saveta za nacionalnu bezbednost Rusije, a jedna od ključnih tema trebalo je da bude alarmantno upozorenje koje je izneo ruski šef diplomatije Sergej Lavrov da se na Kosovu, u Albaniji i BiH regrutuju tzv. psi rata za ukrajinsko bojište i napade na Donjecku i

Luganjsku republiku.⁴⁴ Poseta je međutim otkazana, najverovatnije na pritisak Zapad.

REAGOVANJA NA STAV BEOGRADA

Brisel je nekoliko puta uputio apel Srbiji da uskladi svoju spoljnu politiku sa evropskom. Međutim, Srbija konstantno pokušava da balansira. Na internom sastanku OEBS o ratu u Ukrajini 24. februara, Rusija je insistirala na svojim tumačenjima invazije na Ukrajinu, nakon čega su predstavnici zapadnih država napustili sastanak. Predstavnici Srbije su bili među onima koji su ostali u sali. Pored Srbije, ostale su Belorusija, Jermenija, Azerbejdžan, Kazahstan, Tadžikistan, Turkmenistan, te predstavnici Vatikana i Parlamentarne skupštine OEBS.⁴⁵

Evropska unija je 22. februara (kada je uvela prvi paket sankcija) saopštila da od Srbije očekuje da se uskladi s odlukama Brisela u domenu spoljne i bezbednosne politike – odnosno, da se pridruži sankcijama Rusiji.⁴⁶ Izvestilac Evropskog parlamenta za Srbiju Vladimir Bilčik je direktno prozvao Srbiju: “Izbor Srbije da se ne pridruži sankcijama Evropske unije odlučujuća je vanjskopolitička odluka za mnogo šire odnose između EU i Srbije”.⁴⁷

Predsjedavajući spoljnopolitičkog odbora nemačkog parlamenta – Bundestag i potpredsednik Socijaldemokratske partije Nemačke Mihael Rot (Michael Roth) zatražio je da se Aleksandar

39 <https://banjaluka.net/proglas-srpskih-intelektualaca-protiv-glasanja-srbije-u-un-povodom-krize-u-ukrajini/>

40 <https://rs-lat.sputniknews.com/20220311/zasto-je-rusija-u-pravu-proglas-11-srpskih-profesora-prava-1135294760.html>

41 Isto.

42 Isto.

43 Isto.

44 <https://www.republika.rs/vesti/politika/342459/nikolaj-patrusev-aleksandar-vucic-sastanak>.

45 <https://www.slobodnaevropa.org/a/vucic-srbija-ukrajina-rusija/31723284.html>.

46 <https://www.slobodnaevropa.org/a/vucic-srbija-ukrajina-rusija/31723284.html>.

47 <https://www.vreme.com/kolumna/srbija-i-rat-u-ukrajini-tri-sardine-za-holivud>.

Vučić jasno opredeli u slučaju ruske agresije na Ukrajinu.⁴⁸

Rusija je suspendovana iz Saveta Evrope i njenih tela, Komiteta ministara i Parlamentarne skupštine. Protiv su glasale Jermenija, Azeberbejdžan i Srbija.⁴⁹

Evropski parlament je na plenarnoj sednicu posvećenoj ukrajinskoj krizi usvojio rezoluciju u kojoj se ističe da “duboko žalimo što se Srbija nije pridružila EU sankcijama protiv Rusije, što narušava njezin pristupni proces u EU i izražavamo naše očekivanje da će se kandidati za članstvo u EU pridružiti ne samo zajedničkoj pravnoj tekovini, već i zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici EU”.⁵⁰

Devet evropskih poslanika iz liberalne grupe Renew Europe uputilo je pismo predsednici Evropske komisije Ursuli fon der Lajen i visokom predstavniku Žozepu Borelu tražeći privremeno zamrzavanje pregovora sa Srbijom i obustavu finansijske pomoći EU dok se zemlja ne uskladi sa stavom EU o Rusiji (slične stavove iznose i mnogi drugi). Oni su istakli da je “Srbija slobodna da odluči u kom pravcu želi da ide, ali ne može i dalje da se smatra sagovornikom od poverenja i ne može da nastavi da koristi pretpristupnu finansijsku pomoć dok se ne odluči”.⁵¹

Na stav Srbije reagovali su i brojni analitičari koji se bave Balkanom.

Edvard Džozef smatra da zaključci koje je Vučić izneo posle sednice srpskog Saveta za nacionalnu

48 <https://politicki.ba/vijesti/roth-sutnja-srbije-nije-opcija-ona-mora-napraviti-jasan-izbor/21462>.

49 <https://news.err.ee/1608512747/council-of-europe-suspends-russia-s-representative-rights>.

50 <https://www.klix.ba/vijesti/svijet/nacrt-rezolucije-eu-parlamenta-srbija-ugrozila-svoj-evropski-put-zbog-stava-prema-rusiji/220301050>.

51 <https://hr.n1info.com/english/news/meps-call-for-halting-talks-with-serbia-until-it-aligns-with-eu-on-russia/>

bezbednost predstavljaju pokušaj da se nastavi s politikom balansiranja: “Ovakva kriza ne odgovara predsedniku Vučiću koji pokušava da sprovede ono što naziva razvnotežom između Istoka i Zapada. Što je zapravo, lažna ravnoteža i zadržavanje proruskog i prokineskog pristupa”.⁵² Džozef sugeriše da se prestane sa zatvaranjem očiju pred onime što danas predstavlja Srbija: “državu gde je tokom vladavine Aleksandra Vučića urušena demokratija, ograničen prostor za nesmetani rad medija i opoziciono delovanje. Politička moć zasnovana je na sistemskoj korupciji, o čemu govore brojni tamošnji akademski građani, a ne samo ja. Dakle, to je ono što se mora promeniti – bez obzira na predstojeće izbore”.⁵³

Genadij Sisojev, ruski novinar koji živi u Crnoj Gori, smatra da će najteže biti Vučiću, jer će se morati opredeliti – da podrži ili da osudi odluku Kremlja. I to u veoma kratkom roku. Odbijanje zahteva ruskog predsednika značiće za Vučića, ne samo rizik da ostane bez povoljnog ruskog gasa i ostalih benefita u odnosima sa Moskvom. To će za Vučića predstavljati i izmicanje ruske stolice, što će mu uoči predstojećih izbora u Srbiji 3. aprila biti prilično bolno.⁵⁴

Ruski ambasador Aleksandar Bocan-Harćenko povodom sve jačih pritisaka iz EU da se Srbija priključi sankcijama Moskvi, poručuje da je Rusija mirna, znajući doslednost Beograda, predsednika Aleksandra Vučića, Vlade, kad je reč o zaštiti i čuvanju nacionalnih interesa Srbije. Ovo je i upozorenje Vučiću da njegova eventualna odluka o uvođenju sankcija sigurno ne bi prošla bez njihove reakcije. Srbija je sebe duboko vezala za Rusiju svaki iskorak bi bio skupo plaćen.⁵⁵

52 <https://www.glasamerike.net/a/rusija-ukrajina-srbija-dzozef-reagovanje/6459848.html>.

53 Isto.

54 <https://www.aktuelno.me/politika/vucicu-izmicu-stolice-potez-kremlja-izvodi-predsjednika-srbije-na-cistac/>.

55 <https://www.novosti.rs/vesti/politika/1091811/nece-bititreceg-svetskog-rata-bocan-harcenko-intervjuu-novosti-srbija-nam-nece-uvesti-sankcije-verujem-takav-scenarij>.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Dešavanja u Ukrajini iznedriće odlučniju politiku Zapada prema Zapadnom Balkanu. Dodikova radikalizacija u Bosni i Hercegovini, koja je pretila njenom raspadu, vratila je SAD u region s novom strategijom koja podrazumeva sankcije svima koji ga destabilizuju. Rat u Ukrajini i mogućnost ruske destabilizacije Zapadnog Balkana dodatno će motivisati SAD i EU, kako ne bi doživeli još jedan fijasko, poput onog u Avganistanu.

Putin je, suprotno svojim očekivanjima, ujedinio Zapad i ojačao savezništvo i posebno, dodatno učvrstio NATO *raison d'être* i jedinstvo EU. EU rat u Ukrajini dozivljava i kao rat protiv evropskih vrednosti. Beograd izgleda to jos uvek ne shvata.

Mnogi na Zapadu upozoravaju, a u kontekstu globalne nestabilnosti i nebezbednosti, na posledice po Srbiju koja se već nekoliko godina udaljava od Zapada i širi svoje političke, ekonomske i bezbednosne veze sa Rusijom (kao i sa Kinom). Sve više sazreva mišljenje da je vreme da SAD i EU dobro sagledaju svoj popustljiv pristup Beogradu i ukažu na posledice za nastavak ovog puta, uključujući i potencijalne sankcije.

Sve su zemlje Zapadnog Balkan osudile rusku agresiju i svrstale se uz Zapad. Samo je Srbija izbegla precizno izjašnjavanje, uprkos pritisku i SAD i EU.

Srbija još uvek nije napravila izbor koji zavisi od mnogih aktera u zemlji. Većina njih je proruski orijentisana i već se pokazuje veliko nezadovoljstvo glasanjem u Generalnoj skupštini.

Projekat "Srpski svet" o kome se poslednjih meseci govorilo više nije prisutan u javnom diskursu sto ne znači da jos uvek nije aktuelan. Deo srpskih elita smatra da je njegova realizacija moguća u datim istorijskim okolnostima. U tom smislu mnogo ce zavisiti i od toga da li ce Moskva proširiti krizu, a Zapadni Balkan je, kako mnogi upozoravaju, jedan od kandidata za to.

Predsednik Vucic je suocen sa realnošću koju je sam stvarao. Siroka je podrška javnosti Rusiji, ali i akademskih, vojnih i političkih elita, s jedne strane, kao i kulturna, religijska i istorijska bliskost, koja je poslednjih decenija cementirana sistematskom propagandom, kako Beograda tako i Moskve, s druge strane.

Iako je izjašnjavanje Srbije na sednici Generalne skupštine UN, pozitivno, ono je nastalo pod pritiskom sa kakvim se predsednik Vučić od 2012. godine nije suočio. Pritisak političkog Zapada na Srbiju je stigao do tačke usijanja, te se tokom poslednjih 10 dana javno govorilo i o mogućnosti povlačenja investicija nemačkih kompanija u Srbiji, koje predstavljaju najznačajnijeg stranog investitora na Zapadno Balkanu, posebno u Srbiji.

Pogrešan izbor Srbije će biti destruktivan za njenu budućnost. Srbija mora da vodi računa da se ne ponovi 2014. godina, kad je probala da profitira na činjenici da su Ruskoj Federaciji uvedene sankcije. Primera radi, Srbija trenutno predstavlja evropski hub za letove Air Serbia iz Rusije

ka Evropi i obrnuto. Ovo je već notirano u Briselu, te se Srbija suočava sa mogućnošću da nacionalni avio prevoznik takođe dođe pod neku vrstu restrikcija EU, zbog ovakvog ponašanja. To je samo jedan od primera gde Srbija politikom neuvođenja sankcija Ruskoj Federaciji rizikuje “hladni pogon” u EU integracijama, što bi po reforme i ekonomsku stabilnost zemlje moglo biti pogubno. Najava predsednika Republike o smanjenju broja letova AirSerbia iz Rusije ka Beogradu je potvrda da ce se pritisak samo pojačavati.

Ukrajinska kriza je pokazala neodrživost balansirane spoljne politike i vojne neutralnosti Srbije. Međunarodna izolacija Rusije takođe ukazuje na to da Srbija treba da se okrene svojim vitalnim interesima kako ne bi i ona završila u izolaciji sa dalekoseznim posledicama.

Nakon izbora 3. aprila 2022 vlast u Srbiji će biti pred sudbinskim pitanjem Evropa ili Rusija, sto implicira izbor demokratije ili autokratije, prosperitet ili izolaciju.